

مقدمه‌ای بر اخلاق مالکیت معنوی در کتابخانه دیجیتال

نیره جعفری فر*

چکیده

برای هر پدیدآورنده اثری، دو گونه حق در نظر گرفته می‌شود: (۱) حق مادی؛ (۲) حق معنوی. حق مادی این است که مُزد زحمات پدیدآورنده از آن خود او باشد و شخص دیگری از آن سوءاستفاده نکند. حق معنوی که گاه حق اخلاقی نیز به آن اطلاق می‌شود، با عنوان "مالکیت معنوی" شناخته می‌شود. و از مقدس‌ترین انواع مالکیت‌ها است که محدود به زمان و انتقال‌پذیر نیست. با پیشرفت علم و تکنولوژی و به‌ویژه اینترنت، تحولاتی در صنعت نشر اطلاعات رخ داده است که این تغییرات باعث ناکارآمدی قوانین مربوط به این عرصه شد. با توجه به اینکه از الزامات اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری، احترام به حق مؤلف و مالکیت معنوی و تلاش در راستای رعایت آن در هر

*- کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم.

jafarinayere@gmail.com

تاریخ تأیید: ۱۳۹۴/۰۲/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۱/۱۵

شرایطی، احترام به حقوق مراجعان در مورد محرمانه بودن اطلاعات مربوط به آنها، حفاظت از مجموعه و فراهم کردن امکان دسترسی همه کاربران به اطلاعات مورد نیازشان است. این مقاله به سبب نبود قوانین لازم درباره مالکیت معنوی در فضای دیجیتال، با استفاده از روش سندی (کتابخانه‌ای)، منابع مرتبط را واکاوی و به یافته‌های آنها استناد کرده است تا با ارائه رویکردی اخلاقانه درباره مسئله مالکیت معنوی، به تبیین تعهدات اخلاقی کتابخانه‌های دیجیتالی در سه مبحث کلی تعهدات اخلاقی در خصوص صاحبان آثار، تعهدات اخلاقی در خصوص کاربران و تعهدات اخلاقی در خصوص مجموعه کتابخانه دیجیتالی بپردازد.

واژه‌های کلیدی

اخلاق، مالکیت معنوی، کتابخانه دیجیتالی، فضای مجازی، اخلاق حرفه‌ای.

مقدمه

یکی از مفاهیم مهم و اساسی که امروزه با پیشرفت علم و تکنولوژی و به ویژه اینترنت درباره مالکیت مطرح می‌شود، بحث مالکیت معنوی است. در نگاهی کلی، مالکیت معنوی به حقی اطلاق می‌شود که هر فرد خلاق، هنرمند، طراح و نویسنده شایسته آن است؛ از این رو، آثار غیرمادی که با تلاش فراوان به وجود می‌آیند و در ظاهر، جنبه مادی ندارند، به واسطه مالکیت معنوی حمایت می‌شوند و هم‌چنین باعث می‌شود علم و انگیزه در جامعه پیشرفت کند و حقوق افراد صاحب اثر حفظ شود.

مالکیت معنوی، امروزه به اندازه‌ای اهمیت دارد که دیگر تقسیم‌بندی حق به دو گونه عینی و دینی، تقسیم‌بندی کاملی نیست و طبیعت این حقوق ایجاب

می‌کند که آن‌ها را به سه دسته عینی، دینی و معنوی تقسیم کنیم؛ زیرا مالکیت معنوی، حق مالکیت معمولی نیست، بلکه احترام و اعتباری به مراتب بیشتر از مالکیت مادی و عادی دارد؛ چرا که حقوق فکری و مالکیت ناشی از آن، محصول فکر و ابتکار عقلی انسان است که با روح و روان وی بستگی کامل دارد و شخصیت صاحب تفکر در اثر پدید آمده متبلور شده است؛ لذا مقایسه‌شدنی با مالکیت مادی نیست و باید اعتبار بیشتری داشته باشد و از هر جهت حمایت شود. به همین سبب است که مالکیت معنوی را می‌توان مقدس‌ترین مالکیت دانست؛ چرا که مالکیت معنوی، ناشی از عقل و فکر صاحب اثر است، برخلاف مالکیت مادی که اصولاً مالک در ساخت و ایجاد آن نقشی ندارد.

مطابق با این تعریف، هویت و اطلاعات شخصی افراد و سازمان‌ها هم بخشی از مالکیت معنوی محسوب می‌شوند. مالکیت معنوی را حداقل از سه بُعد اقتصادی، حقوقی و اخلاقی می‌توان بررسی کرد و از سه زاویه درآمدآفرینی، مرزهای حقوقی و ارزشی می‌توان تحلیل کرد؛ اما تحلیل‌گران، از نگاه اخلاقی کمتر به آن پرداخته‌اند (اسلامی، ۱۳۸۰: ۵۳). حقیقت آن است که اخلاق نتوانسته است به همراه فناوری اطلاعات رشد و توسعه نماید (امیرخانی، وحدت، خضریان، ۱۳۸۹: ۶۰).

از سویی در طی چند دهه اخیر جهت پاسخگویی به نیازهای دنیای جدید، در صنعت نشر اطلاعات با رشد روزافزون نشر و انتقال اطلاعات از طریق رسانه‌ها و در محیط‌های دیجیتال هستیم (مطلبی، ۱۳۸۶: ۱۳۷). به همین سبب قوانین مالکیت معنوی با ورود تکنولوژی نوین و تغییراتی که در اشاعه اطلاعات به وجود آمد، نیازمند بازنگری شده است. هرچند از زمان

توسعه چاپ تاکنون همواره این قانون توسعه یافته است؛ اما فرم‌ها و شکل‌های تازه آثار و تغییر شکل آن‌ها به یکدیگر بدون تغییر در ماهیت و کیفیت کار موجب سردرگمی در قوانین مربوطه در این زمینه شده است (سیهر، ۱۳۸۱: ۲۸).

با توجه به اینکه از الزامات اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری، احترام به حق مؤلف و تلاش برای رعایت آن در هر شرایطی، احترام به حقوق مراجعان در مورد محرمانه‌بودن اطلاعات مربوط به آن‌ها، حفاظت از مجموعه و فراهم کردن امکان دسترسی همه کاربران به اطلاعات مورد نیازشان است (کاظم‌پور، اشرفی‌ریزی، طاهری، ۱۳۹۰: ۸۰۱)؛ از این‌رو، به سبب نقصان قوانین مربوط به این موضوع برای صاحبان صنایع ضبط دیجیتالی مانند کتابخانه‌های دیجیتالی، چالش‌های فراوانی ایجاد شده است.

با توجه به اینکه محیط دیجیتال، شکل دیگری از جهان واقعی است، عناصر اولیه این دو جهان، مشترک هستند و فقط چگونگی، جنس و نقش این عناصر با یکدیگر متفاوت است. پس اصول اخلاقی حاکم و مهارت‌های فنی و رفتاری که لازمه تعامل در این محیط‌ها است، با وام گرفتن از فضای واقعی وارد این فضا خواهند شد و اصول اخلاقی حاکم با گذر زمان تغییر نکرده است (بزرگواری، ۱۳۸۸). این مقاله به سبب نبود قوانین لازم درباره مالکیت معنوی در فضای دیجیتال، با ارائه رویکردی اخلاقانه در پی آن است تا با پاسخ به سؤالات زیر، کتابخانه‌های دیجیتالی را در این باره یاری نماید:

۱. با لحاظ مالکیت معنوی، کتابخانه دیجیتالی چه تعهدات اخلاقی درقبال صاحبان آثار دارد؟

۲. با لحاظ مالکیت معنوی، کتابخانه دیجیتالی چه تعهدات اخلاقی

درقبال کاربران دارد؟

۳. با لحاظ مالکیت معنوی، کتابخانه دیجیتالی چه تعهدات اخلاقی در قبال مجموعه دارد؟

پیشینه تحقیق

درباره موضوع پژوهش حاضر، به طور خاص مطالعه جدی صورت نگرفته است؛ ولی تحقیقات متعددی به صورت پراکنده، مبحث مالکیت معنوی را بررسی کرده‌اند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

کریم پور (۱۳۹۳) در پایان‌نامه‌ای درباره حق مالکیت بر محصولات الکترونیکی در آموزش مجازی، به اثبات مالکیت بر محصولات الکترونیکی برای پدیدآورندگان و حمایت‌های قانونی برای مالکان این محصولات پرداخته و با اتکاء به قوانین و نظریه‌های فقهی که در باب مالکیت معنوی در خصوص حمایت از مؤلفان، مصنفان و... وجود دارد، مسؤولیت مدنی و ضمانت اجراهای حقوقی برای برخوردارهای لازم در برابر متخلفان این قوانین را تشریح کرده است.

رضوی (۱۳۹۱) در پایان‌نامه خود، با عنوان «ضمانت اجراهای حقوقی تعدی به داده‌پیام‌های الکترونیکی» نشان داد که تمامی اطلاعات ذخیره و پردازش شده با وسایل الکترونیکی و فناوری‌های نوین، هرچند از حمایت قانون‌گذار برخوردار می‌شوند، اما در رأس این مجموعه داده‌های حاوی حقوق مؤلف، سازمان‌ها، نام‌های افراد، از لحاظ قانونی دارای حریم خصوصی اطلاعاتی هستند که با نقض، نفوذ، تغییر، انتشار، انتقال توسط ویروس‌های رایانه‌ای، مورد تعدی قرار می‌گیرد. مسؤولیت مدنی ناشی از تعدی به داده‌پیام‌های الکترونیکی حمایت شده، علی‌الاصول مبتنی بر تقصیر

است. زیان‌دیده در اکثر موارد برای اثبات تقصیرِ عاملِ زیان با دشواری و در دسترس نبودن ادله اثباتی روبه‌رو می‌شود که این امر گاهی منجر به جبران‌نشدن خسارت‌ها می‌شود و در مواردی هم که شناسایی و اعمال ضمانت اجرا میسر است، قانون‌گذار، ضمانت اجرای کافی در نظر نگرفته و تعدی را با اخطار، توقیف مجوز، جریمه نقدی خاتمه می‌دهد. وی برای رویارویی با این مشکل، ترویج فرهنگ تکنولوژی همراه با بالا بردن سطح حفاظتی داده‌پیام‌ها و استفاده از دانش متخصصان حقوقی در فرآیند تدوین قوانین حقوقی را پیشنهاد داده است.

در پایان‌نامه دیگری از اولیایی (۱۳۹۱) با عنوان «بررسی فقهی و حقوقی مالکیت معنوی با تأکید بر دیدگاه امام خمینی علیه السلام» مشخص می‌شود که موضوع حفظ مالکیت معنوی که در نتیجه گسترش ارتباطات از طریق شبکه جهانی اینترنت و قابلیت دسترسی سریع و آسان به تمامی اطلاعات و سوءاستفاده برخی افراد از آثار و دستاوردهای دیگران است، اعتبار بیشتری دارد. به همین سبب، به بررسی فقهی و حقوقی مالکیت معنوی با نگاهی به دیدگاه و آرای فقهی حضرت امام خمینی علیه السلام پرداخته است.

ملکی سورکی (۱۳۸۸) در تحقیق خود نشان داده است که رعایت حقوق مالکیت معنوی (فکری) بر اختراع، انتقال تکنولوژی و رشد اقتصادی تأثیر بسزایی دارد و یافته‌های پایان‌نامه عرب‌زاده (۱۳۸۷)، بیانگر آن بود که فقدان این مقررات باعث می‌شود، نرم‌افزارهای رایانه‌ای به سهولت و غیرمجاز تکثیر و باعث ضرر مبتکران و پدیدآوردگان این آثار در فضای مجازی شوند و از سویی دیگر، بهره‌وری منصفانه از آن برنامه‌ها محقق نشود. نتایج پایان‌نامه رحیمی (۱۳۸۴)، درخصوص مبانی فقهی و حقوقی مالکیت معنوی نشان داد،

همه فقهای اسلام بر پذیرش بُعد معنوی یا اخلاقی حقوق مالکیت معنوی اتفاق نظر دارند.

از سویی، در پژوهش‌های حوزه کتابداری، تاکنون مبحث مالکیت معنوی به صورت اخص بررسی نشده است. فقط در آثاری از تاج‌الدینی و همکارانش (۱۳۹۰)، اسداغی (۱۳۹۰)، هاشمی‌نسب (۱۳۸۹)، اسفندیاری‌مقدم و حسنلو (۱۳۸۹)، ماتیز و فایلس^۱ (۲۰۰۸)، فایلس^۲ (۲۰۰۷)، استفان مگینو^۳ (۲۰۰۱) که کوشیده‌اند در تحقیقاتشان به اخلاق حرفه‌ای در حوزه علم اطلاعات جایگاه ویژه‌ای بدهند، این موضوع به صورت خیلی مختصر پرداخته شده است.

مرور پیشینه‌های پژوهش نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام‌شده درباره مالکیت معنوی، در اکثر موارد بُعد قانونی مالکیت معنوی را بررسی کرده‌اند که این امر خود دلیلی بر کمبود قوانین حاکم است و در اغلب تحقیقات حوزه کتابداری که درباره اخلاق حرفه‌ای انجام شده است، موضوع مالکیت معنوی به صورت خیلی جزئی بحث و کنکاش شده است. هم‌چنین پژوهش‌هایی که به بررسی جنبه اخلاقی مبحث مالکیت معنوی در فضای دیجیتال پرداخته باشند، کمتر دیده می‌شوند و مربوط به سال‌های اخیر هستند که این امر نشان از نوظهوربودن مبحث حاضر است.

با توجه به اینکه کتابخانه‌های دیجیتال در ایران نوپا هستند، تاکنون پژوهشی که به طور جامع به مقوله مالکیت معنوی در کتابخانه دیجیتال

1-Mathiesen & Fallis.

2-Fallis.

3-Stephenalmagno.

پرداخته باشد، انجام نشده است؛ از این رو، در این مقاله بر آن شدیم تا با استفاده از روش سندی (کتابخانه‌ای)، منابع مرتبط بررسی و به یافته‌های آن‌ها به‌عنوان شاهد استناد کنیم.

مالکیت معنوی در فضای مجازی

امروزه فضای وب، محیطی را فراهم آورده تا همگان بتوانند اطلاعات خود را در معرض دید و استفاده دیگران قرار دهند. همین ویژگی و فراگیر بودن آن باعث شده تا افراد جهت کسب اطلاعات مورد نیاز خود، به وب مراجعه کنند و با استفاده از اینترنت به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند (علیپور حافظی، ۱۳۹۰: ۹).

حق مالکیت معنوی، یکی از موضوعاتی است که با رشد و توسعه علم و تکنولوژی در جهان امروزی به وجود آمد و به سرعت در کانون توجه اندیشمندان قرار گرفت. شاید مهم‌ترین عامل به وجود آمدن حق یادشده، پدیده ارتباطات و گستره دانش مبادلاتی در دنیاست که موجب نقل و انتقال اطلاعات و علوم جوامع مختلف بشری در زمان‌های بسیار کوتاه و محدود شده است. استفاده غیرمسئولانه از این منبع ارتباطی، تهدید بزرگی برای جامعه محسوب می‌شود. این مسئله در حوزه مالکیت معنوی در فضای مجازی و در زمینه‌های حریم خصوصی افراد و سازمان‌ها، امنیت اطلاعات موجود در فضای وب و حق مؤلف چالش‌هایی را ایجاد کرده است. شبکه جهانی اینترنت از دو طریق به اهمیت توجه به حق مالکیت معنوی دامن زده است:

الف - تبادل آثار علمی و نظری به وجود آمده در جهان که لزوماً حقوق پدیدآورندگان در این میان لحاظ شده است.

ب - سوءاستفاده‌های متعدد از حریم خصوصی افراد و سازمان‌ها و امنیت اطلاعات که دغدغه‌هایی را برای پدیدآوردگان و تولیدکنندگان اطلاعات در اینترنت به وجود آورده است.

از این رو، نخست در کشورهای توسعه‌یافته و مهد این پدیده نوین و پس از آن در سایر کشورهای دنیا، تدوین و تصویب قوانین و مقرراتی برای حفظ حقوق و مالکیت معنوی مؤلفان و پدیدآوردگان آثار فکری و هنری آغاز شد.

در ایران نیز، طی سال‌های اخیر شاهد تصویب مقرراتی در این زمینه بوده‌ایم که البته نقص و کاستی‌های متعددی داشته است. از سوی دیگر، عمده‌ترین مشکلی که در کشور با آن روبه‌رو هستیم، اجرانشدن قانون و نبود سازوکارهایی لازم برای اجرای این قانون است. این امر فراموش شده و نهادها و دستگاه‌های مسؤل در این زمینه کم‌کاری کرده‌اند (روزنامه رسالت، ۱۳۸۹: ۵).

در چنین شرایطی، تنها سازوکاری که می‌توان در زمینه رعایت مالکیت معنوی در فضای مجازی در نظر گرفت، داشتن رویکرد اخلاقی در این مسئله است؛ چرا که اگر کاربران اینترنت توانایی رفتارکردن به شیوه اخلاقی را داشته باشند، هیچ تضمینی وجود ندارد که آن‌گونه عمل کنند، مگر اینکه آن‌ها قصد اخلاقی عمل کردن داشته باشند. در واقع، در موقعیتی که کنترل بیرونی در زمینه استفاده از اطلاعات در فضای مجازی کم‌رنگ است، داشتن رویکرد اخلاقی از سوی صاحبان صنایع ضبط دیجیتال مانند کتابخانه‌های دیجیتالی در این زمینه می‌تواند نوعی کنترل درونی را ایجاد کند و از بروز بسیاری از مشکلات جلوگیری کند (تولایی، ۱۳۸۸: ۴۷).

ضرورت توجه کتابخانه‌های دیجیتالی به مالکیت معنوی

امروزه وب و استفاده از محتوای موجود در آن عمومیت یافته است. در حقیقت نخستین منبع برای کسب اطلاعات و پاسخ‌گویی به نیازهای افراد، جست‌وجو در وب و استفاده از محتوای آن است، در حالی که چند سال پیش، کتابخانه‌ها از چنین موقعیتی نداشتند. هرچند همه نوع اطلاعاتی در وب وجود دارد، اما متأسفانه غالب اطلاعات موجود در وب داوری نمی‌شوند؛ بنابراین، در محیط وب بسیاری از اطلاعاتی ماهیتاً اطلاعات نادرست یا ذاتاً اطلاعات مغرضانه هستند. با این وجود، بسیاری از افراد در وهله اول به این منبع اطلاعاتی مراجعه می‌کنند.

اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها حتماً باید از فیلتری با عنوان انتخاب و مجموعه‌سازی عبور کنند و سپس سازماندهی شوند. این درحالی است که اطلاعات موجود در وب فارغ از این دو ویژگی ذاتی کتابخانه‌ها هستند. با توجه به اینکه اصولاً می‌توان گفت محیط وب این امکان را فراهم ساخته تا هر کس بتواند در آن به اشاعه اطلاعات بپردازد، پس کتابخانه‌ها نیز می‌توانند اطلاعات خود را از طریق وب اشاعه دهند و کاربران خود را تحت کنترل درآورند (علیپور حافظی، ۱۳۹۰: ۲۱).

به همین سبب کتابخانه‌ها برآن شدند تا با استفاده از موقعیت‌ها و امکانات حاصل از فناوری‌های نوین، حضور مؤثری در وب داشته باشند؛ این‌گونه کتابخانه‌ها که در فضای اینترنت فعالیت دارند، با عنوان کتابخانه‌های دیجیتالی شناخته می‌شوند؛ اما هم‌زمان با حضور کتابخانه‌ها در فضای دیجیتال، چالش‌های زیادی نیز فراروی آن‌ها قرار گرفته است. یکی از این چالش‌ها بحث مالکیت معنوی در فضای مجازی است. با توجه به اینکه کتابخانه‌های

دیجیتالی نیز یکی از عناصر موجود در وب محسوب می‌شوند، از این‌رو، مالکیت معنوی این مراکز با توجه به رایج شدن بی‌اخلاقی‌های گسترده‌ای مانند هک، دسترسی غیرمجاز به اطلاعات، ویروس‌ها، کلاهبرداری و جعل رایانه‌ای و موارد مشابه که در فضای مجازی صورت می‌گیرد، مورد تهدید قرار گرفته است (پورقهرمانی، ۱۳۹۱؛ ترکمن، احمدی، ۱۳۸۵). به همین سبب، توجه به مبحث مالکیت معنوی در کتابخانه‌های دیجیتالی برای رویارویی با عوامل تهدیدکننده از ضروریات است.

تعهدات اخلاقی کتابخانه دیجیتالی در خصوص مالکیت معنوی

علم فناوری اطلاعات، اندکی دیر به عرصه قوانین و رفتارهای اخلاقی وارد شد. قواعد اخلاق حرفه‌ای در علم اطلاعات کوشیده‌اند تا مقرراتی را برای تأمین حد مطلوب ارائه خدمات به کاربران وضع کنند و دستوراتی را برای روابط داخلی علم فناوری اطلاعات مشخص سازند.

از موضوعات مهم تأکیدشده در حوزه اخلاق حرفه‌ای علم اطلاعات، مبحث مالکیت معنوی و احترام به حق مؤلف و تلاش برای رعایت آن در هر شرایطی، احترام به حقوق مراجعان درباره محرمانه‌بودن اطلاعات آن‌ها، حفاظت از مجموعه و فراهم کردن امکان دسترسی همه کاربران به اطلاعات مورد نیازشان است (دایره المعارف کتابداری، ۱۳۸۱: ۱۱۱).

با انقلاب در عرصه اطلاعات و فراگیر شدن این تفکر که همه چیز از طریق وب در دسترس است، چالش‌های جدیدی پیش‌روی اخلاق سنتی و حرفه‌ای در علم اطلاعات ایجاد شده است. یکی از چالش‌های اخلاقی مطرح در فضای مجازی که به عبارتی جز مبانی آن شمرده می‌شود، نقض اصول و

قواعد مالکیت معنوی است. اصول و قواعد اخلاقی مطرح علم اطلاعات در فضای مجازی، به حوزه‌هایی مانند مالکیت اطلاعات، حقوق مالکیت فکری، دسترسی آزاد یا محدود به اطلاعات، استفاده از اطلاعات دولتی، حفظ حریم خصوصی و تأمین محرمانگی در جریان بین‌المللی انتقال اطلاعات توجه می‌کند (سهیلی، حقیقی، ۱۳۸۷: ۸۶).

از این رو می‌توان نتیجه گرفت که اصول و قواعد اخلاقی علم اطلاعات در فضای مجازی نه تنها به این نکته اشاره دارد که کتابخانه‌های دیجیتالی باید در فضای مجازی، رفتاری اخلاق‌مدارانه داشته باشند، بلکه می‌توان بخشی از تعهدات اخلاقی کتابخانه‌های دیجیتالی در فضای مجازی را، راهی برای مقابله با بی‌اخلاقی‌های موجود دانست.

کتابداران دیجیتالی برای رویارویی با چالش‌های اخلاقی مطرح در خصوص مالکیت معنوی در عصر فناوری اطلاعات، باید با مسؤلیت‌های اخلاقی خود آشنایی کامل داشته باشند که این امر در سایه فراگیری اصول و قواعد اخلاقی مطرح علم اطلاعات در زمینه مالکیت معنوی در فضای مجازی محقق می‌شود. با توجه به اینکه در حوزه موضوعی مدنظر تاکنون تحقیق جامعی صورت نگرفته است، در ادامه با بررسی و مرور پیشینه‌های مرتبط و با در نظر گرفتن هدفی که هر یک از آن‌ها در پژوهش خود دنبال کرده بودند، مسؤلیت‌های اخلاقی کتابخانه‌های دیجیتالی در زمینه مالکیت معنوی در قالب جدول شماره یک ارائه شده است:

جدول شماره (۱) شناسایی مسؤلیت‌های اخلاقی کتابخانه‌های دیجیتالی در زمینه مالکیت معنوی

زمینه‌های تأکیدشده	هدف پژوهش	مؤلف	مسؤولیت اخلاقی شناسایی شده نسبت به:
حق مؤلف	آشنایی با اخلاق فناوری اطلاعات	شهریاری (۱۳۹۰)	صاحبان آثار
	چگونگی رعایت حق مؤلف در فضای مجازی	لیتمن ^۱ (۲۰۰۱)	
	پژوهش در اخلاق حرفه‌ای کتابداری	فرامرز قراملکی و همکارانش (۱۳۹۰)	
مذاکره و قرارداد برای انتقال اطلاعات	آشنایی با مذاکره و قرارداد برای منابع اطلاعاتی دیجیتالی	دورانت (۱۳۸۹)	صاحبان آثار
	آسیب‌شناسی اخلاق ارتباطات	پورقدی (۱۳۸۸)	
حفظ حریم خصوصی و تأمین محرمانگی اطلاعات کاربران	بررسی قوانین سطح دسترسی در کتابخانه‌های دیجیتالی	جیه‌ای و گیوسینگ ^۲ (۲۰۰۱)	کاربران
	اقدامات حمایتی از کاربران دیجیتالی	بولن و لویس ^۳ (۲۰۰۲)	
	بیان ارزش‌های اخلاقی از نظر متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران	موسوی‌زاده (۱۳۸۴)	
سازماندهی و حفاظت از مجموعه	تبیین مدیریت مجموعه منابع الکترونیکی	صمعی (۱۳۸۳)	مجموعه
	پژوهش در اخلاق حرفه‌ای کتابداری	فرامرز قراملکی و همکارانش (۱۳۹۰)	
	تبیین چالش‌های اخلاقی کتابداران دیجیتالی	وریک ^۴ (۲۰۰۰)	

1-Litman.
2-Jihai, Guoxiang.
3-Bollen, Rick.
4-Orick.

با نگاهی کلی به جدول شماره یک می‌توان تعهدات اخلاقی کتابخانه دیجیتال را در زمینه مالکیت معنوی در سه مبحث کلی تعهدات اخلاقی نسبت به صاحبان آثار، تعهدات اخلاقی نسبت به کاربران، تعهدات اخلاقی نسبت به مجموعه برشمرد.

تعهدات اخلاقی در خصوص صاحبان آثار

کتابخانه‌های دیجیتالی تحت وب در ایران، دسترسی آزاد به منابع اطلاعاتی در هر قالبی را یک‌جا و در اسرع وقت برای مراجعان و جامعه استفاده‌کنندگان خود فراهم می‌کنند و حتی با اشتراک منابع و پرداخت اجاره‌بهای پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر در فضای اینترنت، به ارائه خدمات اطلاع‌رسانی برخط و رایگان می‌پردازند (وحدت، مازندران، ۱۳۸۸)؛ از این رو، امروزه نشر الکترونیک به‌طور فزآینده‌ای یکی از کارآمدترین محورهای تأمین و توسعه منابع برای کتابخانه‌های دیجیتالی محسوب می‌شود.

با فراگیر شدن کتابخانه‌های دیجیتالی در آینده‌ای نزدیک، توسعه منابع این نوع کتابخانه‌ها وابستگی زیادی به ناشران الکترونیکی خواهد داشت؛ چرا که کتابخانه دیجیتالی توسعه یافته به معنای واقعی، کتابخانه‌ای است که تمام منابع آن به صورت الکترونیکی برای کاربران در دسترس قرار گیرد (نوروزی، جعفری فر، ۱۳۹۳: ۲۹).

البته با وجود کلاهبرداری‌هایی که ممکن است از سوی ناشران الکترونیکی صورت گیرد، کتابداران کتابخانه‌های دیجیتالی باید مهارت‌های لازم را در خصوص گرفتن مجوزها و تنظیم قراردادهای رسمی و قانونی کسب کنند

تا ضمن رعایت قوانین، حق مؤلفان در فضای وب حفظ و از هرگونه سوءاستفاده احتمالی از کتابخانه دیجیتالی جلوگیری شود. بررسی صورت حساب‌ها برای تأیید قبل از پرداخت نیز از جمله تعهدات اخلاقی ایشان محسوب می‌شود (رادفر، ۱۳۹۰: ۳۴).

علاوه بر آن، دیجیتالی کردن آثار چاپی که در کتابخانه دیجیتالی انجام می‌شود، خطر تجاوز به حقوق مؤلفان و پدیدآوران را نیز افزایش می‌دهد؛ زیرا یکی از ویژگی‌های مهم محیط دیجیتالی، شکل‌پذیری و قابلیت تغییر شکل آثار است. ناشران الکترونیک و کتابخانه‌های دیجیتالی به عنوان نگهبانان حقوق معنوی، نقش فراوانی در جلوگیری از زوال حقوق مؤلفان دارند؛ زیرا پس از انتشار یک اثر به صورت آنلاین، امکان نسخه‌برداری الکترونیکی آن و دسترسی به حجم عظیمی از اطلاعات وجود دارد. بدیهی است، چنین سرقتی در محیط چاپی امکان‌پذیر نیست (علیپورحافظی؛ مطلبی، ۱۳۸۲)؛ از این رو، لازم است قبل از هرگونه اقدامی در این زمینه از صاحبان اثر اجازه‌های لازم کسب و تمهیدات لازم برای مقابله با هرگونه سوءاستفاده پیش‌بینی شوند.

تعهدات اخلاقی نسبت به کاربران

حریم خصوصی، محدوده معقولی است که فرد انتظار دارد از دسترس دیگری مصون بماند. امروزه حریم خصوصی به سبب ظهور فناوری اطلاعاتی و ارتباطی، تهدید شده است. در واقع اینترنت، دسترسی به داده‌های شخصی، هم‌چنین تحریف و تخریب آن‌ها و نیز بهره‌برداری از هویت اشخاص

و انتشار این اطلاعات را برای اهداف غیرمجاز تسهیل کرده است (زرکلام، ۱۳۸۶: ۱۷۳).

بدیهی است که حریم خصوصی، مفهومی است که شامل اطلاعات شخصی و حریم اطلاعاتی افراد می‌شود (شهریاری، ۱۳۸۶: ۱۱۱). با توجه به اصول اخلاق حرفه‌ای علم اطلاعات، برای رعایت حقوق اطلاعات شخصی کاربران، تأمین محرمانگی حریم خصوصی کاربران از ضروریات است. از سویی، برای تأمین حریم اطلاعاتی کاربران سازوکاری که در کتابخانه‌های دیجیتالی می‌توان در نظر گرفت، تعیین سطح دسترسی به اطلاعات برای طبقات مختلف کاربران (مثلاً عضو و غیر عضو) است (تساکوناس، پاپاتئودور، ۲۰۰۹: ۲۴).

تعهدات اخلاقی نسبت به مجموعه

عنصر اولیه و مهم در کتابخانه‌ها، محتوا و منابع اطلاعاتی آن کتابخانه است و بخش اعظم بودجه و نیروی انسانی برای تهیه و سازماندهی مجموعه در کتابخانه دیجیتالی صرف می‌شوند. کتابخانه‌های دیجیتالی این قابلیت را دارند که هرگونه اطلاعات را به صورت مجموعه‌ای از بیت‌های کامپیوتری نگهداری کنند.

برخی اوقات این‌ها نسخه‌های دیجیتالی شده رسانه‌های معمول مانند متن، تصویر، موسیقی، مواد شنیداری و مشخصات طرح‌ها و بسیاری از رسانه‌های این‌چنینی هستند؛ اما بخشی از مجموعه در نتیجه اشتراک کتابخانه با پایگاه‌های علمی فراهم می‌گردد که برای کتابخانه بار مالی دارد. قلمرو

1-Tsakkonas, Papateodoros.

توصیف شده کتابخانه‌های دیجیتالی، برخلاف کتابخانه‌های سنتی، بسیار وسیع است؛ از این رو، با توجه به مدیریتی که روی اطلاعات انجام می‌گیرد، کتابخانه دیجیتالی، مجموعه ارزشمندی از لحاظ محتوایی است. در کتابخانه‌های دیجیتالی، کاربر به مواد و منابع متنوعی دسترسی دارد و مجموعه‌ها و امکانات موجود، نسبت به کتابخانه‌های سنتی در معرض خطرهای بیشتری قرار دارند.

با توجه به اینکه هزینه‌های فراوانی صرف تهیه و آماده‌سازی محتوای کتابخانه‌های دیجیتالی شده است و از طرفی، کتابخانه‌های دیجیتالی از لحاظ اخلاقی نسبت به صاحبان آثار موجود در مجموعه خود مسؤل هستند، به پیاده‌سازی برنامه‌های دقیق کنترل و سازوکارهای لازم برای نگهداری دارایی‌های اطلاعاتی خود در دراز مدت در فضای وب نیازمند هستند؛ از این رو، در خصوص خط‌مشی امنیت، سازماندهی امنیت اطلاعات، مدیریت دارایی‌ها، امنیت منابع انسانی، امنیت فیزیکی و محیطی، مدیریت ارتباطات و عملیات، کنترل دسترسی، تهیه، توسعه و نگهداری سیستم‌های اطلاعاتی، مدیریت حوادث، امنیت اطلاعات و... در فضای وب باید سیاست‌گذاری‌های لازم را اتخاذ کنند، تا بتوانند مالکیت معنوی خود را در فضای وب حفظ کنند.

با توجه به پیچیدگی و وسعت محیط اینترنت، سیستم‌های رایانه‌ای، سامانه‌های اطلاعاتی و فعالیت‌ها و زیرساخت‌های حیاتی وابسته به آن‌ها، در معرض خطرهای گسترده‌ای هستند. هم‌چنین، انواع خطرهایی، مانند دستکاری اطلاعات مرجع یا سرقت اطلاعات حیاتی و سرمایه‌های اطلاعاتی، تمامی ارکان و عناصر موجود در اینترنت را تهدید می‌کنند. در

چنین شرایطی، اگر عواملی که می‌توانند از مزایای سیستم‌ها به شمار روند (مثل سرعت و قابلیت دسترسی فراوان) کنترل نشوند، ممکن است باعث بروز آسیب شوند و سوءاستفاده افراد بد نیت از این آسیب‌ها، به نفوذ و خرابکاری، کلاهبرداری یا اخاذی بینجامد.

علاوه بر این، در صورت نبود روش‌های صحیح برای حفاظت از اطلاعات، مشکلات طبیعی و خطاهای غیرعمدی که توسط کاربران رایانه‌ای رخ می‌دهد، می‌تواند نتایج مخربی را به بار آورد. حفاظت سیستم‌های اطلاعاتی از حملات امنیتی، چالشی مستمر است که بسیاری از سازمان‌ها در فضای وب با آن مواجه‌اند. با این اوصاف، تدوین و اجرای تدابیر امنیتی در قبال این تهدیدهای گسترده، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای کتابخانه‌های دیجیتالی به‌عنوان یکی از عناصر موجود در وب است.

اتخاذ تدابیر مناسب می‌تواند احتمال وقوع مخاطرات را به حداقل برساند یا در صورت وقوع آن‌ها، میزان خسارت‌های وارده را در حد بسیار ناچیزی پایین نگه دارد. این‌گونه تدابیر امنیتی، موجب افزایش قابلیت واکنش سریع و مؤثر می‌شوند و به این ترتیب کتابخانه‌های دیجیتالی قادر خواهند بود برای ترمیم خسارت‌ها از فرآیندهای از پیش تعیین شده استفاده کنند و بهره‌وری و ایمنی اطلاعات، افزایش یافته و به صورت مطمئن‌تری تداوم یابند (حریری، نظری، ۱۳۹۱: ۶۹؛ ناکی، ال شایی^۱، ۲۰۱۳؛ آلبانس^۲، ۲۰۰۸).

1-Naqvi, Al-Shihi.
2-Albanese.

نتیجه گیری

در واقع، حمایت از حقوق پدیدآورندگان منابع دیجیتالی سبب رشد، توسعه و گسترش فرهنگ دیجیتالی در جامعه می‌شود. در حقیقت، باید تعادلی بین دست‌یابی عمومی به اطلاعات و انگیزه‌های اقتصادی برای ضبط‌کنندگان دیجیتالی، مانند کتابخانه‌های دیجیتالی و ناشران اطلاعات به وجود آید. استفاده از قانون مالکیت معنوی در محیط مجازی باعث می‌شود تا هم منافع حاصل از دیجیتالی کردن اطلاعات به قوت خود باقی بماند و هم ناشران و مؤلفان در این میان متضرر نشوند و حقوق مادی و معنوی این افراد محفوظ باقی بماند.

با توجه به تصویب قانون حق مؤلف، باز هم شاهد عدم توجه کافی به این مساله در بسیاری از جوامع هستیم، به خصوص در زمینه آثار دیجیتال این امر بسیار مشاهده می‌شود و کنترل و حفاظت منابع دیجیتالی به مراتب بسیار مشکل‌تر از منابع چاپی است که روند این امر، زیان قابل توجهی را به جوامع وارد می‌آورد و آن‌ها را از پیشرفت‌هایی که بعد از این تکنولوژی وارد بازار خواهد شد، باز خواهد داشت؛ از این رو، این مقاله با توجه به فقدان حقوقی و ضمانت اجرایی که در زمینه مالکیت معنوی در فضای مجازی وجود دارد، سعی کرده است مطابق با اصول اخلاق حرفه‌ای علم اطلاعات با تبیین تعهدات اخلاقی کتابخانه دیجیتالی نسبت به مالکیت معنوی در سه بُعد صاحبان آثار، کاربران و مجموعه کتابخانه دیجیتالی به ارائه راه‌حل برای روبرویی با چالش‌های پیش‌رو بپردازد. در ادامه راهکارهایی برای توفیق در این زمینه ارائه می‌گردد:

- پیشنهاد می‌گردد، انجمن کتابداری ایران با توجه به اهمیت موضوع مالکیت معنوی در فضای مجازی، به برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه آشنایی با قوانین حق مؤلف در فضای مجازی برای کتابداران دیجیتال بپردازد.

- مبتنی بر یافته‌های رحیمی (۱۳۸۴)، همه فقهای اسلام بر پذیرش بُعد معنوی یا اخلاقی حقوق مالکیت معنوی اتفاق نظر دارند؛ از این رو، کتابخانه دیجیتال می‌تواند مبتنی بر آرای فقها، سطح آگاهی کاربران را در این زمینه افزایش دهد و از این طریق باعث ایجاد تعهد اخلاقی نسبت به مبحث مالکیت معنوی در فضای مجازی شود.
- کتابداران دیجیتالی برای عمل به وظایف اخلاق حرفه‌ای خود باید بتوانند فرآیند مذاکره با ناشران الکترونیکی و پایگاه اطلاعاتی را مدیریت کنند و پیگیر قراردادها باشند تا از متعهد بودن ایشان اطمینان حاصل کنند.
- برای احترام به حق مؤلف، به کتابداران دیجیتالی توصیه می‌گردد تا وضعیت حق مؤلف هر یک از اشیاء دیجیتال را مشخص کنند و ضوابطی را برای محدودیت‌های استفاده از منابع برای کاربرد رایگان یا پرداخت هزینه برای استفاده از منابع تعیین نمایند.
- همان‌گونه که رضوی (۱۳۹۱)، خاطرنشان کرده است، قانونگذار ضمانت اجرا کافی در زمینه تعدی به حقوق مالکیت معنوی در فضای مجازی در نظر نگرفته است. به همین خاطر پیشنهاد می‌گردد، در کتابخانه‌های دیجیتال سطح حفاظتی اطلاعات ارتقاء یابد تا از بروز تعدی به کتابخانه دیجیتال جلوگیری شود. از جمله پیشنهادات عملی در این زمینه عبارتند از:
  - تعیین و تأیید کاربران از طریق هویت کاربر و کلمه عبور برای دسترسی به اطلاعات در کتابخانه دیجیتال؛
  - تعیین سطح دسترسی به اطلاعات برای انواع اعضاء؛
  - تأمین امنیت سخت‌افزاری و نرم‌افزاری از طریق تعیین قوانین و مقررات حاکم بر سایت، نرم‌افزارهای ضد ویروس و ...

منابع

۱. اسداغی، فاطمه، ۱۳۹۰، «بررسی اخلاق حرفه‌ای در بین کتابداران کتابخانه ملی ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
۲. اسفندیاری مقدم، علی‌رضا؛ حسنلو، سکینه، ۱۳۸۹، «دیدگاه اعضای انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران نسبت به اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری»، اخلاق در علوم و فناوری، شماره ۱ و ۲، صص ۴۸ - ۵.
۳. اسلامی، سید حسن، ۱۳۸۰، «کپی رایت از دیدگاه اخلاق»، فصلنامه کتاب‌های اسلامی، شماره ۷، صص ۵۳ - ۶۲.
۴. امیرخانی، امیرحسین؛ وحدت، داود؛ خضریان، سمیرا، ۱۳۸۹، «ارتباط بین اخلاق اینترنتی و پنج الگوی شخصیتی دانشجویان»، اخلاق در علوم و فناوری، شماره ۳ و ۴، صص ۵۷ - ۶۶.
۵. اولیایی، احمد، ۱۳۹۱، «بررسی فقهی و حقوقی مالکیت معنوی با تأکید بر دیدگاه امام خمینی علیه السلام»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم.
۶. بزرگواری، رسول، ۱۳۸۸، «واکاوی چیستی اخلاق در شهر الکترونیکی»، دومین کنفرانس بین‌المللی شهر الکترونیک، تهران، پژوهشکده فناوری اطلاعات و ارتباطات جهاد دانشگاهی، شهرداری تهران، {دریافت شده در ۱۴ شهریور ۱۳۹۳} از <http://www.civilica.com/Paper-ICEC>.
۷. پورقهرمانی، بابک، ۱۳۹۱، «اخلاق رایانه‌ای، اصول و قواعد آن»، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، {دریافت شده در ۱۴ شهریور ۱۳۹۳} از <http://www.civilica.com/Paper-NOPADihtml>.
۸. پورنقدی، بهزاد، ۱۳۸۸، «اخلاق در فناوری اطلاعات و آسیب‌شناسی اخلاق ارتباطات»، اخلاق در علوم و فناوری، شماره (۱ و ۲)، صص ۲۱ - ۲۸.

۹. تاج‌الدینی، اورانوس؛ صدری‌فر، عصمت؛ سادات موسوی، علی، ۱۳۹۰، «بررسی میزان آشنایی کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهر تهران با معیارهای اخلاق حرفه‌ای کتابداری»، اطلاع‌رسانی و کتابداری، شماره ۵۶، صص ۳۵ - ۷۰.

۱۰. ترکمن، عاطفه؛ احمدی، محمدرضا، ۱۳۸۵، «علل پیدایش موضوعات غیر اخلاقی در نظام اطلاع‌رسانی»، دومین همایش منطقه‌ای اخلاق و فناوری اطلاعات، تهران، مرکز تحقیقات مخابرات ایران، {دریافت شده در ۱۴ شهریور ۱۳۹۳} از http://www.civilica.com/Paper-RCEIT02-RCEIT02_010.html.

۱۱. تولایی، روح‌الله، ۱۳۸۸، «عوامل تأثیرگذار بر رفتار اخلاقی کارکنان در سازمان»، توسعه انسانی پلیس، شماره ۶ (۲۵)، صص ۴۳ - ۴۸.

۱۲. حریری، نجلا؛ نظری، زهرا، ۱۳۹۱، «امنیت اطلاعات در کتابخانه‌های دیجیتال ایران»، کتابداری و اطلاع‌رسانی، شماره ۵۸، صص ۶۱ - ۹۰.

۱۳. دایره‌المعارف کتابداری، ۱۳۸۱، "ذیل مدخل اخلاق حرفه‌ای"، ج. ۱، صص ۱۱۱ - ۱۱۳.

۱۴. دورانت، فیونا، ۱۳۸۹، مذاکره و قرارداد برای منابع اطلاعاتی دیجیتالی، ترجمه جواد بشیری، تهران: کتابدار.

۱۵. رادفر، حمیدرضا، ۱۳۹۰، «بررسی مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های دیجیتال ایران و ارائه الگوی پیشنهادی»، رساله دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات.

۱۶. رحیمی، مرتضی، ۱۳۸۴، «بررسی مبانی فقهی و حقوقی مالکیت معنوی»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.

۱۷. رضوی، صدیقه، ۱۳۹۱، «ضمانت اجراهای حقوقی تعدی به داده پیام‌های الکترونیکی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم.
۱۸. روزنامه رسالت، ۱۳۸۹، «بررسی حقوق مالکیت فکری در فضای دیجیتال؛ گزارشی از سومین جلسه از سلسله نشست‌های حقوق مالکیت فکری»، شماره ۶۹۵۱ به تاریخ ۸۹/۱/۱۶، صص ۵.
۱۹. زرکلام، ستار، ۱۳۸۶، «حریم خصوصی ارتباطات اینترنتی (مطالعه در حقوق ایران و اتحادیه اروپا)»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره ۲۵، صص ۱۷۳-۱۹۶.
۲۰. سپهر، فرشته، ۱۳۸۱، «حق مؤلف در دنیای دیجیتال»، مجله تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، شماره ۴۶ و ۴۷، صص ۲۸-۳۱.
۲۱. سهیلی، فرامرز؛ حقیقی، لیلا، ۱۳۸۷، «کتابدار مرجع در محیط رقومی (دیجیتال): ویژگی‌های اخلاقی از نظر متخصصان»، علوم و فناوری اطلاعات، شماره ۴، صص ۸۵-۱۰۲.
۲۲. شهریاری، حمید، ۱۳۸۶، «حریم خصوصی و جامعه اطلاعاتی»، پژوهش‌های فلسفی کلامی، شماره ۴-۳ (۳۱-۳۲)، صص ۱۰۱-۱۲۵.
۲۳. شهریاری، حمید، ۱۳۹۰، اخلاق فناوری اطلاعات، قم: دانشگاه قم.
۲۴. صمیعی، میترا، ۱۳۸۳، «مدیریت مجموعه منابع الکترونیکی»، فصلنامه کتاب، (۵۹)، صص ۷۰-۷۸.
۲۵. عرب‌زاده، فروزش، ۱۳۸۷، حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای در حقوق ایران و اتحادیه اروپا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مفید.
۲۶. علیپور حافظی، مهدی، ۱۳۹۰، کتابخانه‌های دیجیتال: مبادله اطلاعات، تهران: سمت.

۲۷. علیپور حافظی، مهدی؛ مطلبی، داریوش، ۱۳۸۲، «کتابخانه‌های دیجیتال: مفاهیم و جنبه‌های فنی-اجرایی»، مجموعه مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران. ج ۲، تهران، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
۲۸. فرامرز قراملکی، احد؛ درخشانی، لعبت؛ رضایی شریف آبادی، سعید، ۱۳۹۰، *اخلاق حرفه‌ای در کتابداری و اطلاع‌رسانی*، تهران: سمت.
۲۹. کاظم‌پور، زهرا؛ اشرفی ریزی، حسن؛ طاهری، بهجت، ۱۳۹۰، «میزان توجه کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان و دانشگاه اصفهان به اخلاق حرفه‌ای براساس اصول اخلاقی کتابداران دانشگاهی ایران»، *مدیریت اطلاعات سلامت*، شماره ۲۲، صص ۷۹۵ - ۸۰۶.
۳۰. کریم‌پور، زهرا، ۱۳۹۳، «حق مالکیت بر محصولات الکترونیکی در آموزش مجازی»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه باهنر کرمان.
۳۱. مطلبی، داریوش، ۱۳۸۶، «حق مؤلف در محیط دیجیتال»، *مجله مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، شماره ۷۰، صص ۱۳۷ - ۱۶۴.
۳۲. ملکی سورکی، ۱۳۸۸، «تأثیر حقوق مالکیت معنوی (فکری) بر اختراع، انتقال تکنولوژی و رشد اقتصادی»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
۳۳. موسوی‌زاده، زهرا، ۱۳۸۴، «ارزش‌های اخلاقی از نظر متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران - تهران»، *فصلنامه کتاب*، شماره (۶۲)، صص ۱۱ - ۲۴.

۳۴. نوروزی، یعقوب؛ جعفری‌فر، نیره، ۱۳۹۳، «عوامل انسانی مؤثر در توسعه کتابخانه دیجیتال»، فصلنامه کتاب مهر، شماره ۵(۱۳)، صص ۲۴-۵۳.

۳۵. وحدت، داوود؛ مازندرانی، مرجان، ۱۳۸۸، «مروری بر مدیریت دیجیتال حقوق مؤلف»، ماهنامه ارتباط علمی، ۱۲(۱)، {دریافت شده در ۴ فروردین ۱۳۹۴} از ۱

۳۶. هاشمی نسب، لیلا، ۱۳۸۹، «تبیین موانع ارتقاء اصول اخلاق حرفه‌ای از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی شهر کاشان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم.

37. Albanese, Andrew ,2008, "Harvard Slams Google Settlement; Others React with Caution." Library Journal, 30 Oct 2008. [Online], [access at 2 Nov 2013]. available at: [tp://www.libraryjournal.com/article/CA6610115.html](http://www.libraryjournal.com/article/CA6610115.html)

38. Bollen, Johan; Luce, Rick, 2002, "Evaluation of Digital Library Impact and User Communities by Analysis of Usage Patterns". D-Lib Magazine, Vol 8 ,No 6, Availabe at: <http://www.dlib.org/dlib/june02/bollen/06bollen.htm>[28 jul.2013].

39. Fallis, D. ,2007, Information ethics for twenty-first century library professionals. Library Hi Tech, 25(1), 23-36.

40. Jihai, Z ; Guoxiang, S, 2001, "User Management and Service in the Digital Library" Journal of The China Society For Scientific and Technical Information, [Online] available:

http://en.cnki.com.cn/Article_en [Accessed 18 May2013].

41. Litman, J. , 2001, *Digital copyright*. Prometheus books.
42. Mathiesen, K., & Fallis, D. ,2008, Information ethics and the library profession. *HANDBOOK OF INFORMATION AND COMPUTER ETHICS*, Kenneth E. Himma and Herman T. Tavani, eds., John Wiley and Sons: New York.
43. Naqvi, S. J., & Al-Shihi, H. ,2013, “Practicing M-Application Services Opportunities with Special Reference to Oman”. *Issues in Informing Science and Information Technology*, 10.
44. Orick, J. T. , 2000, The virtual library: changing roles and ethical challenges for librarians. *The International Information & Library Review*, 32(3-4)313-324.
45. Stephenalmagno, T. ,2001, Information ethics: the duty, privilege and challenge of educating information professionals. *ILLINOIS*, 49(3), 510-518.
46. Tsakkonas, Giannis; Papateodoros, Christos, 2009, *Evaluation Of Digital Libraries An Insight Into Useful Applications And Methods*. UK: chandos Publishing.